

Yéil ƙa Kudatankahídi

Lingít Shkalneegí Haa
Yátx'i Kagéiyi Yís

Gat Xwéech Nick Alan Foote ƙa
Jaaxsnée Kelsey Mata Foote wé
at yahaayí has akaawshixít.

Kaxwaan Éesh George Davis,
Shaksháani Marge Dutson,
Ƙaanák Ruth Demmert, ƙa
Guneiwtí Marsha Hotch
has ax'akaawaneek. X'unei
Lance Twitchell has du
x'éitx akaawshixít.

Yéil ƙa Kudatankahídi

Copyright © 2024 Tlingit & Haida Indian Tribes of Alaska;
Goldbelt Heritage Foundation
All rights reserved.

Tlingit & Haida Indian Tribes of Alaska
PO Box 25500
Juneau, Alaska 99802
800.344.1432
tlingitandhaida.gov

Goldbelt Heritage Foundation
One Sealaska Plaza, Suite 201
Juneau, Alaska 99801
907.790.1460
goldbeltheritage.org

Library of Congress Control Number: 2024901363

ISBN 979-8-218-36183-9

This is a L'uknax.ádi, Lukaax.ádi and Deisheetaan story.

Lingít translations by Kaxwaan Éesh George Davis, Shaksháani Marge Dutton,
Ƙaanáƙ Ruth Demmert, and X'unei Lance Twitchell.

Prepared for early language learners by Daaljíni Mary Cruise (Folletti), X'unei
Lance Twitchell, and Haa Yóo Xatáangi Kúdi educators.

Illustrations by Gat Xwéech Nick Alan Foote and Jaaxsnée Kelsey Mata Foote.

Special thanks to Ch'eet Wú Joe Binger, Yeilt'ooch' Tláa Collyne Bunn, and
Guneiwtí Marsha Hotch.

Book design by Cedar Group.

Designed in the USA. Printed in Canada.

Lingít Shkalneegí Haa
Yátx'i Kagéiyi Yís

Yéil ka Kudatankahídi

Gat Xwéech Nick Alan Foote ka Jaaxsnée Kelsey Mata Foote wé at yahaayí has akaawshixít.

Kaxwaan Éesh George Davis, Shaksháani Marge Dutson, Kaanák
Ruth Demmert, ka Guneiwtí Marsha Hotch has ax'akaawaneek.
X'unei Lance Twitchell has du x'éitx akaawshixít.

Ch'áakw áyá, ch'áakw,
Idakát yá lingit'aaní káa yéi yateeyi héen
áwé éil' héenix wusitee.

Yá Yéil kwa awliyéx
yá áa, áax'w sáani, ka yá xáat héeni,
ka kanaadaayi héen tlénx'.

Ldakát yá lingit'aaní káa yéi yateeyi xáat
yá hít yee yéi wootee
yá éil' héeni káa.

Ch'as yá jididáanaa kaa sháade náx'i,
ch'as hás áyá yaakw tlénx' has dagaa.oo,
ayáx litseen yá deikée yá éil' héeni kaadé
yá x'alinéekwcháni xáatgaa.

Has du aaní ku.oowú
ch'as yá k'anashgidéix siteeyi aa,
has du yaakwx'u sáni
tlél ayáx utí aa daak has wukooxú.

Yá Yéil du tundatáni yéi yatee:
«jididáanaa ka k'anashgidéix siteeyi aa
ku.oo hás tsú xáat has agaxaa!»

A daa yoo tuwatán
yá aadé du jeedé akgwaháa yé
yú éil' kát wulihaashi hít yeedáx.

Áwé a káa daak seiwaháa
yá X'anaxgaatwaayáa áwé
Náakw Tl'eigí Wootsaagáa du jeewú.

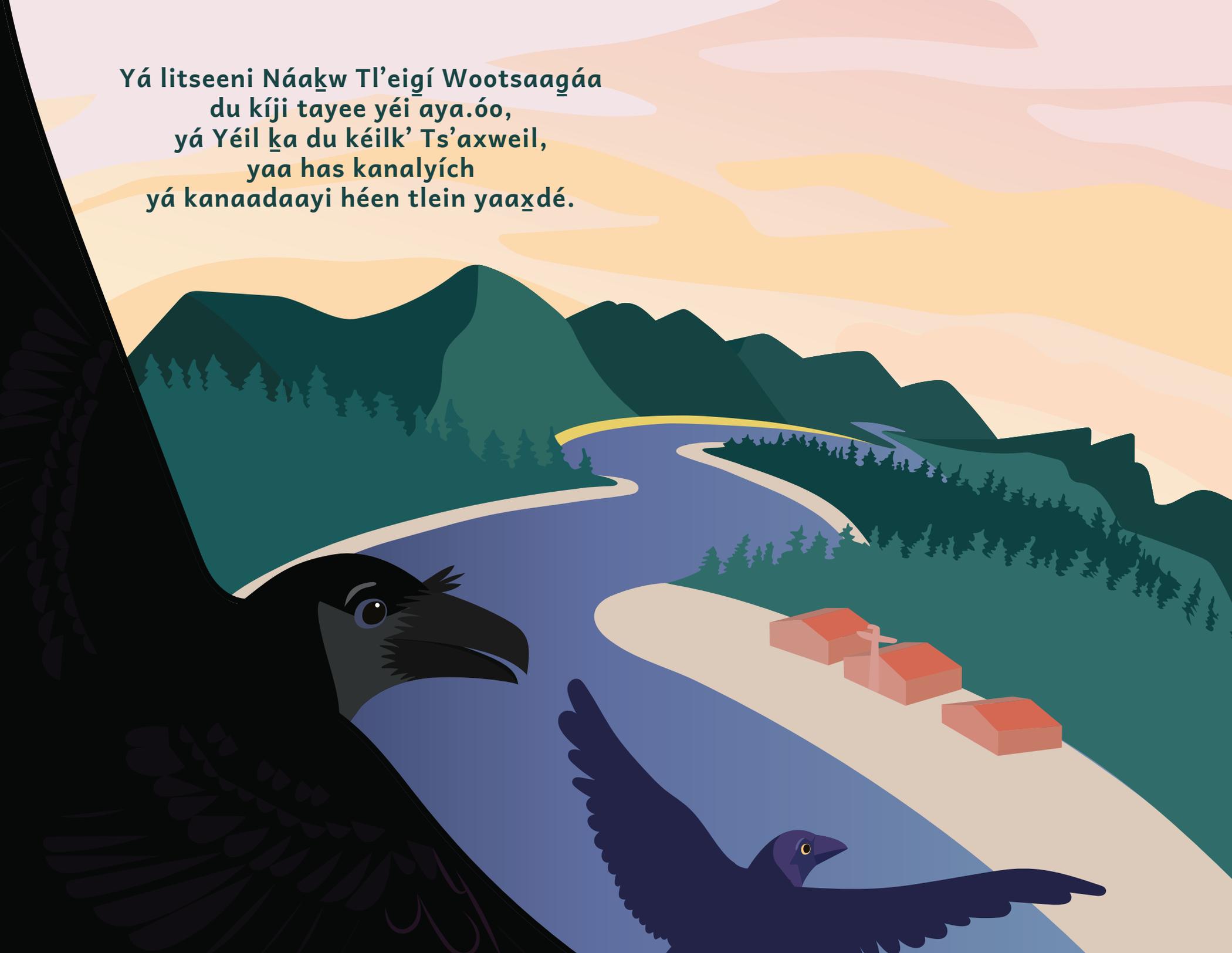
Yéilch áwé a daa yoo tuwatán:
« áyá litseeni Náakw Tl'eigí Wootsaagáa
teen yá xáat hít kkwak'éix'i
aagáa yánde kakkwaxaxáat. »

Wáananée sáwé X'anaxgaatwaayáa
áwé du eedé yéi ayawsikaa Yéil,
« Tlél gé aadé yá ax sáks ka chooneidí,
i litseeni Náakw Tl'eigí Wootsaagáa
daséix' gisitaani yé? »

Yá litseeni Náaḱw Tl'eigí Wootsaagáa
du kiji tayee yéi aya.óo,
yá Yéil ḱa du kéilk' Ts'axweil,
yaa has kanalyích
yá kanaadaayi héen tlein yaaxdé.

Yá Aalséix wát, yá Yéil aadé sh kawdiyéet
yá deikée yá latseení yé yáx áwé
wé deikée xáat alshát hít aanagak'éix't
yá litseeni wootsaagáa tín.

K'idéin aawak'éx' yá náakw k'ex'aa tín
wé hít.

Tle aadé litseeni yé,
Idakát du latseení áwé
aan akawsixát.

An illustration of a traditional wooden house with a gabled roof, perched on dark, jagged rocks. The house is decorated with red fish-like patterns. A long, thick wooden log bridge spans across the water, supported by a ring on the house's roof. The water is depicted with stylized blue and purple waves. The sky is a light blue gradient.

Aan dawóotl' áa yatee,
ka Idakát yá du latseení
hél awulst'oox yá hít.

A daax tuyawditaanán aan yá Ts'axweilch.

Yá du káak yéi ayawsikaa:
«at gashí yá X'anaxgaatwaayáa daat!

Hú áwé du jeex' yéi yatee
ch'a Idakát a tóo yéi yateeyi latseen,
wé Náakw Tl'eigí Wootsaagáa.»

Kei at kawusheeyí tin áwé
yá Yéil, tlél wuldzée du jeex'
yá xáat alshát hít yánx' daak ashawsitee.

«Aax shoowatán wé x'aháat!»
yóo yaawaḱaa Yéil.

Ts'axweilch ch'a aax ashuyawatán.

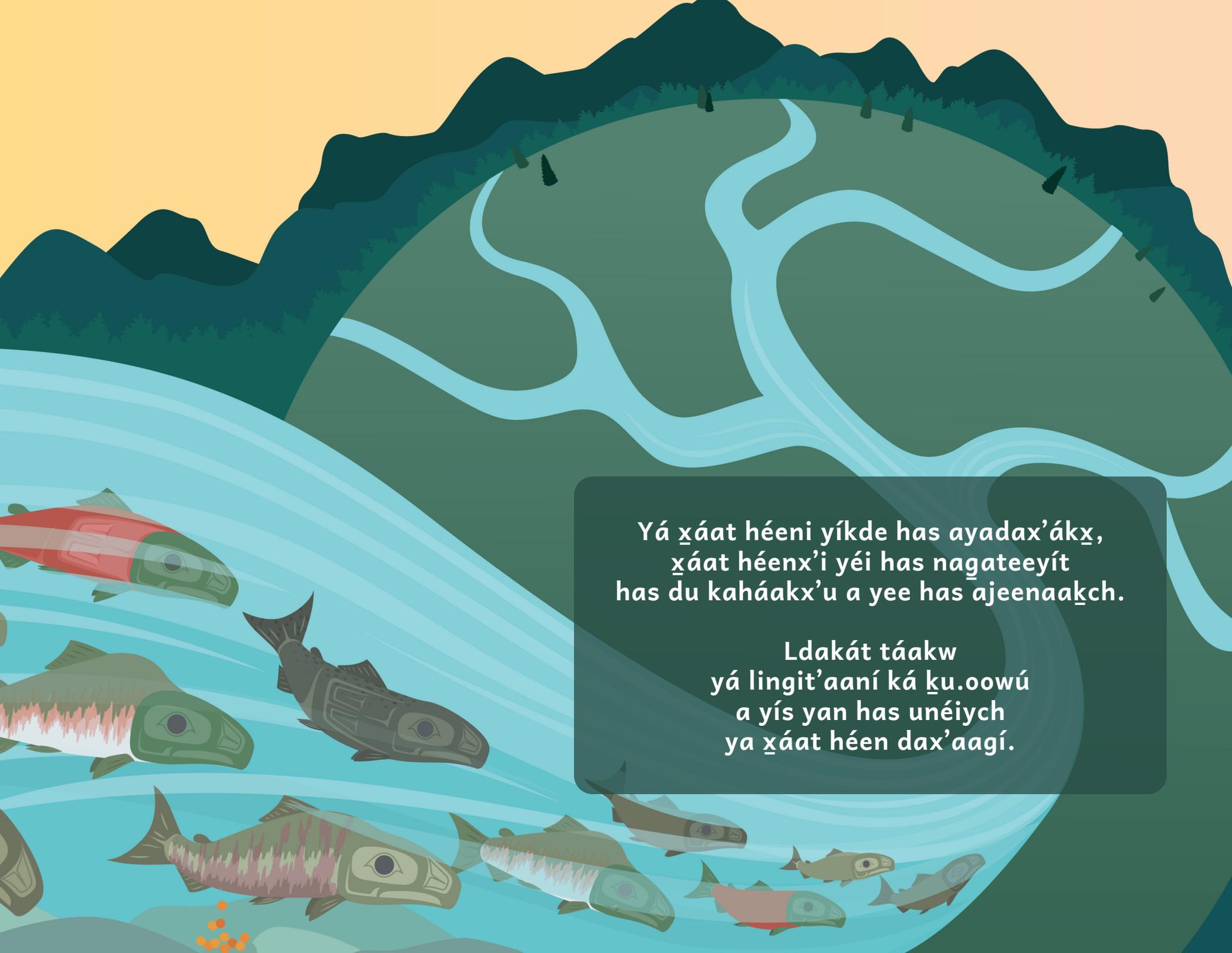
Áwé yá t'á, ka gaat, l'ook, cháas', téel',
Idakát hás ajeewanák yá xáat alshát híтч.

Yá Yéilch wuliyexi yé,
yá kanaadaayi héen ka xáat héeni,
a yíkde dax woox'aak wé xáat.

Has du toowú sigóo yá xáat
yá yées héen yíx' yéi has teeyí.

Ldakát táakw
yá deikée éil' héen kaadé
dax dax'akx wé xáat.

Yá xáat héeni yíkde has ayadax'ákx,
xáat héenx'i yéi has nagateeyít
has du kaháakx'u a yee has ajeenaakch.

Ldakát táakw
yá lingit'aaní ká ku.oowú
a yís yan has unéiych
ya xáat héen dax'aagí.

Yeedát kwa, Idakát ku.oo áwé,
jididánaa ka k'anashgidéix siteeyi aa,
xáat l.uldzéedéin has du jeedé akgwaháa.

Has du atxaayí has du kusteeyíx wusitee
ka wé Xáat Kwáani has asixán kúnáx.

Ch'u yáa yeedádidé áa yéi yatee,
Yéil x'us.eetí, yú l'éiw káa,
áx' aan dawóotl' áa wooteeyí yé
dákde akawusxaadi
yá deikée éil' héen kaadáx,
yú Kudatankahídi.

Lingít yoo x'atángi
aan sh tóo dultóow át

Yéil

Yéil awlitín

Yéil wudikeen

Yéil akawsixát

Yéil at wooshee

Yéil at wuliyéx

**Jaaxsnée
Kelsey Mata Foote**

Jaaxsnée Kelsey Mata Foote kei uwawát Lingít Aaní káa, ƙa ƙúnáƙ áwé du daa yéi wuteeyín Lingít ƙusteeyí, wé Aas ƙwáani, ƙáat héeni, ƙa daƙdaséigu át. Ch'u uwayáa Lingít Aaní yahaax'í ch'a tlákw áwé du jeenáƙ kanadéich. Adát'í x'úx' káa at yahaayí akshaxeet ƙa sh kalneek tsú akshaxeet.

Wé Johnson O'Malley Program ƙa Sitka Native Education Program jeedáƙ, Lingít ƙusteeyí awsikóo ƙa wududziteen du ji.eetí káa Lingít ƙusteeyí ƙa ƙáax'u. Yá Haa Shagóon latseení ch'áagu ƙáax'u ji.eetí tóot wuteeyín, ƙa has du tuwáadáƙ áwé latseen a tóox atee áwé du yéi jineiyí. Du tuwáa sigóo wuduwa.áƙ áwé yá Lingít tundatáani ƙá wududzikóo Lingít ƙusteeyí daat.

Restoration Magazine-x' áwé yéi jiné, Creative Editor-x sitee, ƙa a tóonáƙ áwé Shukát Ƙu.oo háade náƙx'i aguƙsakóo wáa sá yaa at nanéin yá haa aaní káa, ƙúnáƙ áwé a daat yéi s jiné wé Shukát Ƙu.oo sháa wáa sá has du ƙáƙ yaƙ agaxtoodéil. Restoration Magazine áwé has du tuwáa sigóo wuduskoowú áwé a daat: Shukát Ƙu.oo aadé kei ƙushudu.átch yé, wáa sá kayéil' haa neilx'í yéi kgwatée, aadé l.ushk'idéin yei ƙudulshátch yé, ƙá aadé ƙútƙ shududlixeexi yé wé Shukát Ƙu.oo sháax'w (MMIW).

«Lingít ƙaa jín ƙajáguƙ ƙat sitee. Latseen áwé has du satú yá Lingít ƙu.oo. Tlaƙ ƙúdáƙ áwé wé wé tlél k'idéin haa wuskoowú aa wé Lingít sh kalneegí yóo s sh kadliníkt. Tlél has awuskú Haa Ƙusteeyí. Tlaƙ ƙúnáƙ yak'ei áwé x'éigaa át ƙaa waƙshiyeex' yéi yoo dudzineik yá haa daat. Wáa sá ax toowú kligéi Haa Léelk'u Hás áwé ax eex has dasheeyí yá haa sh kalneegí ƙa at yahaayí kdushxeedí tín.»

**Gat Xwéech
Nick Alan Foote**

Gat Xwéech áwé du saayí, dleit ƙaa x'éináƙ ƙu.aa Nick Alan Foote. Ƙaa jín ƙajáguƙ sitee Lingít Aanídáƙ áwé hú. Wé Lingít kashxeedí yahaax'ú ashigóok ƙa aadé at yahaayí kdushxeet yé wé adát'í sh kalneegí x'úx' káa. Ƙunéi awshigóok aadé at yahaayí kdushxeet yé du dlaak' Kelsey Mata Foote teen tle has du aaní káa has ƙuwu.oowún wé Sheet'ká ƙwáan, Taant'á ƙwáan, ƙa Áak'w ƙwáan.

Lingít tundatáani ƙa Lingít ƙusteeyí áwé du ée awsikóo aadé ƙududziteeyi yé ƙa yoo akuya.aakwk Lingít tundatáani teen at yahaayí akshaxeet. Wé Johnson O'Malley Program jeedáƙ áwé Lingít kashxeedí yahaax'ú awshigóok. Áx' áwé Taalyei Esther Shea du ée awlitóow Lingít ƙusteeyí daat. Hás tsú, wé Sitka Native Education Program du ée at wulitóow ƙa du éet has wudishée du yéi jineiyí teen.

Seattle-x' ƙuwa.óo yeedát, ƙa 2018-x' áwé ƙunéi a daat yéi jeewanei du ji.eetí awuhoní. Du yéi jineiyí ƙáƙ ƙudzitee, ƙa has du een yéi jiné Bainbridge Island Museum of Arts, National Indigenous Women's Resource Center, ƙa History Unboxed. «Ax tuwáa sigóo wé yées ƙáa has awuskoowú, ƙúnáƙ áwé wé Shukát Ƙu.oo, tlaƙ ƙúnáƙ yak'ei áwé Haa Ƙusteeyí. A eetéenáƙ haa yatee yáa yagyee. At nané tóonáƙ áwé woosh jín toolshát yá Haa Léelk'u Hás ƙa uháan.»

Tlingit & Haida

Goldbelt
Heritage

ISBN 979-8-218-36183-9

9 798218 361839